

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 72 (9756)

1975 чыдаың март 27, четверг

1925 чыда үндөзүлөтүнгөн

Өртөз 2 нөп.

ПОЛИТИКТИГ ЧУГУДА КАМПАНИЯ

Россия Федерациязынын база Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге болгаш чер-чер Советтеринге ээлчеглиг сонгулданы бо чылдың июнь 15-те, воскресеньяда эрттер дугайында чарлыктар үнени соонда анаа белеткелдер өске бүгү черлерде ыш-каш, бистин республикада база эгелзэн. СЭКП обкому партия райкомнарының организастыг килдистер эргелекчилеринин, а Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиуму райкууском секретарьларының хурал-семинары эрттиргеш, сонгулдага белеткелдер-биле холбашкан айтырыгларын тодаргай чугаалашкан. Чер-черде база ол дег хемчеглерин чорудуп эгелеп турар. Тыва АССР-ниң Дээди Советинин сонгулда талазы-биле сонгулда округтарын Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Чарынын ёзугары тургускан. Тыва АССР-ниң Дээди Советинин сонгулда талазы-биле төп сонгулда комиссиязының составына кандидаттар депшидери дооступ турар.

Советтерге сонгулда бурзуу бистин чурттуң нитиел амьдыралына политиктиг улуг чугуда болушкун болуп турар. Бо чылгы сонгулда кампания беш чылдың доозукчу чылдында болгаш фашист Германияны ашкан улуг Тилелгенин 30 чылдында эртерине озагай байдалды бооп турар. Советтерге амгы сонгулда СЭКП-ниң XXIV съездинин болгаш партия Төп Комитетинин декабрь (1974 чыл) Пленумунун шийтпирлерин болгаш тоску беш чылдың доозукчу чылдың даалгалары чедишкенин күөсөдирине бүгү улустун күөжинишкени мобилизациялар турар үеде эртер. Оон-биле кады анаа белеткелдер бедик көдүрлүшкүн-биле демдеглеттинип, партия биле улустун бузулбас чангыс эвнини чайышчан көргүзүп болуп база каттап бузуурдиг бадаткатынар.

Советтерге сонгулда ажылчы чоннарың калбак массаларың эң идеялыг киржилгези-биле эртин турар болгаш демократияның ёзулук улусчу утка-шынары ылап көргүзөр. Москваның Бауман сонгулда округунун сонгулчуларыңа чүве чугаалап тургаш эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Демократтыг хосталгаларың херек кырынга чүгле социализм боттадырар болгаш чогуу-на харын социализм хандырып турар дээрзин амьдыралда бурну бузуурдиг бадаткы турар бис. Эмуу демократия бистин нитиелеливистин бүгү амьдыралында сиңиккен, бүгү улустун-даа база хамааты бурзуунуң-даа соңуургалдары, эргелерин бурун хандырып турар. Ычаарга социализм демократияның кол эдилекчиси, оон чедишкениг хөгжүлдезиниң магадылакчызы бистин ленинчи партиявыс бооп турар».

Сонгулдага организастыг болгаш техниктиг белеткелдер партия; совет болгаш өске-даа хөй-иниң организастыгындан улуг кичээгени болгаш сагыш салышкыны негээр. Оон чедишкени хамыктын мурунда агитас-массалыг болгаш пропаганда ажылын бедик дөңсөгө тургусканындан улуг-биле хамааржыр апаар. Ону калбак неперелдиг, дээштин кылдыр чорудуп болур аргалар болгаш күштер бистин республиканың партия организастыгында улуг. Амгы үеде республикада 584 агитколлектив, 181 агитпункт, 3800 лектор болгаш илеткелчи, 2000 ажыг агитинформатор болгаш 7400 хире агитатор амылдан турар.

Ам сорудага чүд дие, ол бүгү күштү болгаш идеология ажылдыны өске-даа хевирлерин база культура албан черлерин чөп ажылап, оларын ажылап бо чугуда кампанияга холбаштыр улам идеялыгилери болур. Сонгулда мурунун пропаганда болгаш агитация ажылдыга СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунун шийтпирлеринде, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыргырында айттыңан сорулгаларын, СЭКП-ниң XXIV съездининиң амылдан кылганы ленинчи иштики болгаш даштыкы политиканы боттадырарының түнөөлинде бистин Төрээн чуртувустун чедиш алган кайгамчык чедишкенин дугайын ажылчы чоннарга калбаа-биле тайлырларын бири чергенин сорулгалар болур. Оон-биле кады социализмниң, бистин социализм демокративистиниң база совет амьдыралды овер-хевиринин буржуаз нитиелдиг политиктиг системезинден болгаш оон амьдыралындан өндүр улуг артык күштүн сонгукчу бурзуу улам-на тодаргай медере билген турарын чедиш алыры эргежок чугула.

Бо чугуда политиктиг кампанияга белеткелдин үезинде сонгулда уаастоктарын тургузары, сонгукчуларның данзын кылып база ону шүүшүрери болгаш өске-даа документтерин белеткери, агитпункттарыны өкөсү агитация-биле көрүштүп, дээштин кылдыр дерин шимээри болгаш анаа хамаарышкан бүгү ажылдар чогуур өйүндө ылап кылдыңган турар дээш партия, совет органнар чогуур кичээгенин салыр ужуруг.

Партия организастыгы идея-политиктиг амылдан сонгулда уаастоктарына болгаш чоңуң чурттап турар черлеринге чорударда, мурунда ол талазы-биле чедиш алдыңган эки дуржулганы чогаалдыкчы ёзу-биле, улам калбаа-биле ажылгаар херек. Бүгү улустун социализм чарынын улам калбартын тургаш, оларын күжүн беш чылды чедишкенин доозарыңче мобилизациялар — сонгулдага белеткелдер үезинде политиктиг ажылга кол черин ээлзэн турар ужуруг. Советтерге сонгулда кампаниязын улам калбартып, ону чаз-чаз күш-ажылчы чедишкенин-биле уткуулдар!

Апрель 19 — коммунист субботник

ЧАНГЫС КИЖИ ДЕГ АЖЫЛДААР

Самагалтай. Коммунист субботник эрттирениң район штавының ажыл планын ёзугар ол хун Самагалдайның бүгү будуруга, тууду, ышак-агыл, орук тууду ачусто болгаш өске-даа коллективтерин кижигуштарың боттарың ажылдаар турарын ээлептер. А эмнегениң, школаның, уруглар салдык коллективтери болгаш суурлук хөй салыг туртаачылары чаагайдылга амылдан кырып. Олар 30 кубометр штакетини кылып, тротуарларга сай топ, ону дескиндер, чүс-чүс мяштарын олдуртуп.

Күш-ажылчы байырлалдыг хунуна чүгле Самагалдайның чурттаачылары 3500 рубль түнүгү ажылды бугурер. Ону бурну-биле беш чылдың фондузуга хирерин шийтпирээнер.

Л. ФАНДИШИН, ленинчи субботник эрттирениң район штавының начальниги.

ТООРА-ХЕМ. Апрель 19-та — коммунист субботник хунуна — район төвүнге ёзулук күш-ажылчы байрлал болур. Лоозун, плакаттар, кызыл туздар туткан кижилер коллектив айып-биле кудумчуга үзүп эээр. Ынчан 2500 амыл ижиң ажылдан хүзээр. Амылга 40 автомашинаны, тракторун амылгалар, а амдык техниканы чер казар ажылдарга, бок аптаргына амылгалар.

Уениң бадаткы өрөөни көргөш, Ырбан, Сустыг-Хемге субботниктиң бир недели бурну-на эрттирениң «кызыл суббота» эрттирениң район штавы шийтпирээнер. Ынчан 200 кижиге амьдал уер, олар колдуунда-ла ыш белеткелдиги киржир. Субботник киржикчилериниң эргезинге 7 лесовоз, 4 трактор амылгалар.

Районунуң амыл-ишчилери коммунист субботник хунуна дег бурдурен амылдан тыпкан 5100 рубльди беш чылдың фондузуга ишчилер.

Б. САРЫГЛАР, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчиси.

ЧАДААНА. «Искра» колхозуң амыл-ишчилериниң коммунист субботник хунуна кылар ажылдары тодаргыттылар. Ол хун 650 кижиге амылгалар. Олар 1460 рубльдиң амылдан бурдурен, ол чергениң 500-үн беш чылдың фондузуга ишчилер.

Колхозчулар коммунист субботникке чангыс кижиге дег киржип, 1000 гектар черин шийткен бээрар. 15 кой кажалып коллар, 50 тонна металл лому чыгар, 300 кубометр топкамынчи белеткелдер. А суурлук төвү—Бажың-Алаакка амылдан база-ла хайын хүзээр. Айтса олар кудумчулар чартылгалына киржирлер.

К. СЕГЛЕЦМЕН, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының инструктору.

Республикага мал ажылын сайырадырынга улуг ужурудуу комбикор цег Кызылда амылгыткан. Ам мында механизириниң шенселе амылдалымын чорудуп эгелзэн. Чарбалар механизириниң башкычы Юрий Клок, мал чарбиниң холкусазын кемчеп таарыштыр Валя Бабахова технологияны ханы шийгээни ап турар. Эдиктирчилер бригадир Анатолий Гуслястийниң бригадиз механизириниң деп-дески амылдарын хайгаарышкан, чамдык эдилегерин удуур кылар турар. ЧУРУКТА: чарбалар механизириниң хайгааракчымы Ю. Клок, мал чарбиниң холкусазын таарыштыр турар В. Бабахова, эдиктирчилер бригадир А. Гуслястий шенселе хайгаарал сөөлүндө.

А. СОДУНАМНЫҢ ФОТОСУ.

КВАРТАЛ ПЛАНЫН — ХУУСАА БЕТИНДЕ!

Мурнап турар

Арыг-Бажы сүт-баран фермазының комсомолу-аңыктар коллективни Улуг-Хем районунуң «Улуг-Хая» совхозунда күш-ажылчы бедик көргүзүлгө-биле мақталдыр. Ол ферманың салгычлары, инек калдарчылары, бызаа ажаакчылары бо доозукчу чылда багай эвес амылдан турар. Коллектив бригадир кварталада күрүнеге 55,4 тонна сүт садар планын 59 тоннага күөсеткен.

Ферманың ишчилери боттарының мурунга салган сорулгалын күрүндө дээш малдың амылдалы-негезинде экиндигин, саар инектерин шайбараткы саваа, чарба-биле доктаамал чегерип келген. Оон чүтүр.

М. А. ТУГАРЖАР.

Бүгү күжүн салыр

Тес-Хем районунуң «Чодураа» колхозунуң амыл-ишчилери доозукчу чылдың бири кварталында эвт, сүт бугуруп, ону күрүнеге саларының планын амыл амыл күөсеткен. Орта улуг үлүгү колхозтуң Хараал-Тей сүт-баран фермазының коллективни күрүндө.

Бо чылдың бири кварталында колхоз 200 центнер сүтү, 150 центнер эвтин күрүне садар планын. Март 20-ге чедир күрүнеге 260 центнер сүтү, 156 центнер эвтин сактып, ийниң кварталдыг үтүүнде амылдан турар. Бо чогуу-аглар эртерке чылдың бо үези-биле дөңсөгө дика хөй, Ындыг түдөөлдерин чедиш алырынга ферманың мурунчыл салгычлары күп-ажылчы үдүн киржир. Ынчан дуржулгалыг салгычлар Баткар Чедей, Нурст Мангырык, инек калдарчылары Оюн Артына, Эртине Барыш-оол, бызаа ажаакчызы Самдарак Саар

эки амылданнар. Эрткен ийи чартык айның дургузунда Баткар Чедей 480, Нурст Мангырык 420 кг сүтү бир инекке ондатыр сактан. Бызаа ажаакчызы Самдарак Саар бызаа бурзуу хонукта 600 грамм шенселе дөңсөгө болурун чеди алган.

Хараал-Тей сүт-баран фермазында белеткэн инекке малга четпир. Аңаа немей худал хайындарыг, малга берин турар. Малды ийилер чегерип барынын амылдан худал бир инектен 8 кг-дан эвезин эвес сүтү сакан дг турар.

Үстүнде чедишкенин улам бейжилер дээш чүгле хараал-тегилер эвес, а өске-даа амыл-ишчилер бүгү күжүн салып, доозукчу чылда алган хүзөөлгөлерин амыл-херек кырынга боттадырып турар.

У. ДОМУР-ООЛ, «Чодураа» колхозтуң даргазы.

СОҢГУДАЛАРГА УТКУШТУР

В Ц С П С Т И Н ПРЕЗИДИУМУНДА

ВЦСПС-тин Президиуму «Эвеледешкен республикаларның Дээди Советтеринге, амгы чоннар депутаттарының край, область, округ, район, хоорай, кезээ болгаш суур Советтеринге сонгулдаарга профилей организастыгының киржилгезиниң дугайында» доктаалды хүдээп алган.

ВЦСПС-тин Президиуму ам болур сонгулдаарың улуг ужурудууларын барымдалааш, эвеледешкен республикаларның Дээди Советтеринге болгаш амгы чоннар депутаттарың чер-чер Советтеринге эңиче идеялыг эдиктирчи беш чылдың доозукчу чылдың даалгаларың, күш-ажылчы коллективтерин хүдээп алган социализм хүдээлгелерин болгаш улуктуур планларын доолур болгаш ажыр күөсөдир дээш социализм чарышты улам калбартырынга сонгулда кампанияны амылдарын профилейлериниң Чөвүлелеринге болгаш комитеттеринге дааскан.

Ажылчы чоннарың ортууңа масс-политиктиг амьдалды күшөөдирерин, оларга СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунун, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чыгыш секретары эш Л. И. Брежневтин чугаазыны, СЭКП Төп Комитетинин партияга, совет улуска Кыргырымын, «1941—1945 чылдарда Ала-чурттуң Улуг дайыныга дооступ улустун Тилелгенин 30 чылдың дугайында СЭКП ТК-ның доктаалыны, СЭКП

Төп сонгулда комиссиязының составына

РСФСР-ниң Дээди Советинин сонгулда талазы-биле Төп сонгулда комиссиязының составына кандидаттар депшидери Россия Федерациязында үрүгүчүлүшкөн. Дагстаның чогаалчылары боттарының хуралыга «Дагстаның херекчизи» журналың кол редактору Ф. Г. Алиевни комиссия составына депшидик. Вологда областың Токмок районуң Сухонск иш үлетпүр чериниң амылчылары боттарының хуралыга комиссияны составына — чолалчы, Социалист Күш-ажылчы Маалыры, партия кезжигүү эвес Н. П. Белястий депшидик. Тула областың Ким районуң «Хостуг амьдырал» колхозунуң амыл-ишчилери сүт-баран фермазының эргелекчиси, партия кезжигүү эвес И. Н. Давыдованы комиссияга боттарынын төлөөн кылдыр депшиктөөнер.

БИР ҮН-БИЛЕ

Дээди Советинин сонгулда талазы-биле Төп сонгулда комиссиязының составына сөөлүк эш эки сугарыкчы, СЭКП кезжигүү Семс-оол Терекчины Кууларын депшиктөөнер. Бистин республиканың Дээди Советинин сонгулда талазы-биле Төп сонгулда комиссиязының составына «Тыва дагду» комбинат электорастың коллективни мыла колхозчыны улуг машинист, мурунчыл бугуругучи Макар Хертекович Таржааны депшиктөөнер.

Тываның ама, литература болгаш төвүгүнүң эртем-ишчилер институтунуң амылчыларының коллективни Төп сонгулда комиссиязының составына төвү эртемниң кандидаты Светлана Монгушова Биче-оолду бир үн-биле депшиктөөнер.

Куруне салдымың болгаш херекчизи кооперацияның амылчыларының профилейлеринин область комитетинин республиканың херекчизи салдымың болгаш херекчизи кооперацияның амылчыларының профилейлеринин директоры Дагдын Лопсан-Шымарованы Ондарны комиссия составына депшиктөөнер. Республиканың нитиелдиг республиканың амылчылары депшиктөөнүгү болгаш чериниң дарганын оралтаачы Саян Сурунованы Юбууну комиссия составына депшиктөөнер.

Март 25-те, бир талазында — СЭКП ТК-ның Чыгыш секретары Л. И. Брежнев база СЭКП ТК-ның Политбюро кезжигүү, планнаашкы дээш харымсалгалыг амьдалдык, күрүне министри Ж. Оганза, Конго Улус Республиканың даштыкы херектер министри Д.-Ш. Ванса оларын арзынча ужуражышкы бооп, хөй яны айтырыглар талазы-биле санал-онал солукшанар. Чурттуң экономика талазы-биле туускай чоруп быжыглар болгаш оон социализм улавының-биле хөгжүүрү дээш Конгоунуң Күш-ажыл партиязының удурулгалы-биле конго улустун демиселин дугайын М. Нгуаби чугаазан.

СОВЕТ-КОНГО ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Март 25-те Кремльге СЭКП ТК-ның Дээди Советинин Президиумунун Дарганы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кезжигүү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Дарганы К. Т. Маууров, СЭКП ТК-ның Политбюро кезжигүү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш Конго Улус Республиканың Президентин, күрүне баштыг, Куртуве Чөвүлелиниң Дарганы М. Нгуаби оларын арзынча чугаалажышкынар эгелзэн. Чуректиң хайында болгаш айырлалдыг байдалга болгаш чугаалажышкынар үезинде совет-конго харылдаары улам бейжиле, хөгжүдериң хөй талазы айтырыгларын талазы-биле санал-онал солукшуну болган. Экономика, эртем-техника, культура болгаш өске-даа чүдүлөр талазы-биле ийи чурттуң кады амыл-ажылдарың байланы болгаш перспективаны тодаргай-биле көргөш. Совет Эвеледешкен Конго Улус Республиканың арзынча харылдаары моол-да сонгар бижыгларын ийи талазын чүткүп турарын илереткен. Ол ишкеш ийи талага соңуургалды бооп турар делегейини чугула айтырыгларын, оон иштинде Африка дикке тамаарышкан айтырыгларын боза көргөн. Эң илангыя делегейге тайбынчы бижыгларын, дүшкүрлүг чорукту чарыкчыларын хандалырынын политиканың, Африка чурттарынын болгаш улустарынын колонизмден база пасыздан буруну-биле хосталыры дээш, Африканың анык күрүнедеринин политика болгаш экономика талазы-биле туускай чоруп быжыгларын дээш демиселин оңа кичээлгелин салган. Чугаалажышкынары ам-даа үргүчүлээр.

Конго улустун чаа амьдыралды тургузарына СЭКП-ниң болгаш совет улустун көргүзүп турар дуаламчызы дээш өөрдү чыгаргыны ол илереткен. Национал хосталгалар болгаш хамаарышпас чоруну чаалап алган Конгоуну улустун ханы хүдүттүк-биле көрүп турарын Л. И. Брежнев илереткен, Конгоунуң Күш-ажыл партиязыга болгаш Конго Улус Республиканың улустуңа социализмниң дөңсөгө чарыкчыларын боттарының чорудары дээш демиселе чедишкенин чорудурун күдээп.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чамдык чугула айтырыгларын база чугаалажышкынар. Бессада найырлалды, эвеледешкен байдалга эртерке. Бессада СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарының дуалажыкчы А. И. Блатов, ССРЭ-нин Конго Улус Республикада элчини Е. И. Афанасенко, Конго Улус Республиканың Совет Эвеледешкен элчини Ж.-П. Нон олар олурушкан.

Совет-конго харылдаары улам калбартын, хандалырыңче болгаш партиялар арамынча харылдаарың хөгжүдериң чүткүлүк талаар илереткен. Бессада үезинде делегейин чам

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АМДАР

«Шынны» шериг - патриоттук үндүрүлгөсү № 3 (40)

БИСТИҢ МААДЫРЛЫГ ХЕРЭЭЖЕННЕРИВИС

- Кыстарны фронтуге үдээни.
- Марияны чагаазы. Аңа хары.

Тываның чону Ада-чурттуң Улуу дайынын баштагы хүнеринден эгелээш-ле «бүгү чүвени фронтуге, Кызыл Шеригте дуулаарычы» деп кыйгыры-биле ажылдап турган. Ол үс—Тывага херэеженер шемчээшкениниң база бир эң көндүрүшкүнүт үези болур. Бичан хой саныг херэеженер фронтуга баары, дайыма уду демисежерия күзүн билдирешиңерни кырап турган болган фронтуга дуулаарычы талазы-биле үзүш эвес ажылдары кылган. Кыздың айткан херэеженер Кызыл Шеригте белек чып чорудар талазы-биле, фронтуге чорай болдартарың өг-бу-десеринге дуа чедирип, фронтуге чоран эр кижилерни оруну солуу, шалыкын ажыдаарың херэеженерни хаара тудар талазы-биле организация болган мобилизация уду ажылдары кылганар. Ол мшкаш Красноярск хоорайга фронтуларын өскүс калган уругулары турган өскүстер бажыны шөфке алган, олче белектерни чорудуп турган.

Оон аңгыда Тываның херэеженери эки туралар болуп, Ада-чурттуң Улуу дайыныга эрес-дидим кирешилер. Оларга 1943 чылдын февралда база мартта фронтуге чоруткан бөлүк орус херэеженер болган оон соонда чоруткан тыва эки турачы кыстар хамааржыр.

Ам оларын чамалыма-биле тодаргай таныш көрөлөнер. Кызыл хоорай чуртту, партизан чоран Степан Васильевич Хольшанин чеди уругуларын удулар Василий биле Николай база улуу уруу Марияның аша Иван чагыс чер-чурттулары-биле кады Төрүн чуртун камгалары-биле чорупканар.

Бир-ле хүн Мария дунмалары школага чорудуктан, адамы-биле сатып-сеткилин чугаалашкан: «Күжүр ачай, көшээрер көр, мен база фронтуге чоруп көрөйүн».

Адам уруунуң дөрт көргөш, элден боданып олурган: — Ох, уруум, бир эвес мени кырган дивес, көшээрээр турган болза, мен база шагда-ла чоруй баар турдум, уруум. Ам сени фронтуге үдээр болгандыр мен.

Мария билдирешиңи кырап шитери-биле кады чөпшээрди каян адыңдарын манап, хүн бүрү чыгы совет элчин черинден барып айтканын турган. Фронтуге чорудурун аңаа 1943 чылдын Делгезинде херэеженер хүн—марттын 8-инде минаткан. Ол кезеңин фронтуларга бараалгадып, үдөгө кезең болдурган болган аңаа республиканың уду-тукчулары, херэеженерниң активчелери чагай утундур-бас өстөрүн, күзөлдерин чугаалаан.

1943 чылдын март 9-та Мария өөрү кыстар-биле кады фронтуге чорупкан. Марияның сестки-сагымыга, оон карактарына аалда арктан чаш огулуң боптур ары, бичи коллары көндүгүдөн. Чугаа хөрөк-чүрөк карарар. Бичаңза-аа оон келер үдөгө ааскеңиз дээш чоруп орн болганда, аңаа чү-дөө коргунучт эвес болган.

Тываның эки турачылары Красноярск хоорайга дөрт ай угузуулаа шериг белеткелдин эртек.

Мария фронтуге чорутарың мурнуу харымаа Тываның Революстук намының Топ Комитетинге база республиканың бүгү херэеженеринге бажың чагаазыма мынча дээ: «Мен эң кадыс чер-чурттуларым, силер бүгүдөгө Тываның боюнуң уруу Мария Хольшанидан дайының изиг байыры чедирим».

Бистер—Тываның эки турачылары дайынын чыла шаары-биле фронтуге адым килеринеге болзе бис.

Ам 22 харыг мен, төрөн Тывага аас-кежиткиг, хөгүт

«Бистиң патриоттук, комсомолчу, эрес-дидим кызымыс, Тываның уруу, Мария Степановна, силерге республиканың бүгү чоңунаа, ажил-иши херэеженеринден хааны хүндүткелдин изиг байыры чедирим. Силерге болган силерниң дайыны шитеринеге Төрүн чурттуң хамаарышпас чорудуу дээш партианга, чоңууга улуу-биле четтирдим. Ол дээш дерин дайыны хайра чокка сөөлүг тынымга чедир согар дээш комсомолчу даңгырамын берип тур мен! Силер фронтуга бүгү-дө күжүр-биле дуулажыңар!»

Ам силерде фронтуге килериниң мурлуңа дилэм мынд. Ааламыла чаш огулм, шоклачы дунмаларың база намыз

Эргим Мария, силерниң ача-дар Степан Васильевичниң база дунмаларың Федяның, Ваняның, Шураһиң болган Тываның аары-аржык чок эки чурттап, өрөңнп турарын, ол мшкаш мыак олгунар Воло-

ларын кайда ажылдап база чурттап турарын дилеп эгелээш мен. Бир-ле дугайында Анна Михайловна Потылашанин тый алдым. Ол чагыс чер-чурттуг фронту шитери дилеп тыварыңа дуулажыңар.

«Мен ийи-дир мен» Бир эвес Кызылдың харылаа черинче долгаар болуңарга, мида телефонистерниң аразында чамдыкта «Мен ийи-дир мен, силерни дилеп тур мен»—деп, элдек чымык тур минимиз бээр. Ол дээрге Мария Григорьевна Мамаса-дир, Мария Григорьевна Ада-чурттуң Улуу дайынын калдыр-дошкун чылдарында Белоруссияны, Латвияны, Литваны болган Польшаны хосташы-шаан, Берлинге чедир демисеткен. Оон соонда төрөн Тываның эң көргөш.

Оон дайыны ордон-хамааржыр. Мария Григорьевна 1964 чылда Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлүк бажы-биле шаңктанган. 1969 чылда Тыва АССР-ниң харылзааның алдарыг ажылдакчы деп хүндүлүг аты алган, а 1971 чылда чазактын дээди шаңкталы—Ленин ордон-биле шаңктанган. Оң—Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты.

КОМСОРГ

Орбга демисежер турган шеригниң харылзаа батальонуң комсомол организацияның секретары Валентина Сайгутина эң чагыт документтерин шериг кезектериниң комсомол активчелерине чедирип турган. Дайын үезинде ол дег белге чүе кайла боор.

Валентина Сайгутина Ленинниң партианниң хүрээлинде дайын шөлүгө кирген. Валентина Тываныңа чынып келгеш, тайбың аял-ишке база болдуң төлөткенин көргүскөн.

Валентина Евдокимовна Сайгутина Кызыл хоорайның хүндүтү хамаатыларының бирээси.

— Клавдия Васильевна Корпешаны дайыны чылдарында чүчү сактап, чугаалап болур силер?—деп, дилээримге мынча дээ: — Дөрт акыларымниң үжү дайынын эгелээш фронтуге айтканмын. Оон соонда мен

дайын кадык-шымак өзүп турарын дилептигимс. Сагыш чованандар... Мария төрөн черинден, чоңундан чагааны алган, фронтуге чорупкан. Тыва чурттуг Мария чоңунуң мурнуна берген комсомолчу даңгыраан эрес-дидим, ак сеткилдиг күчсеткен. Мария немец-фашист эжелекчилер-биле сөөлүг тынымыңа чедир демисежен. Ол бир туучушкун үезинде амы-тыныма чарылган. Оон шериг гимнастеркамың чүрөк талазыда карманганга ап чоран комсомол билеги, олгунуң чурру, чагыс чер-чурттуларың чагазы Марияның арыг хапы-биле хоужа бержен.

Тываның, эки турачы кыстарыңдан кымар келгени, кайда силер? Ол дугайың ким-дээ болан чорур. Мен 1971 чылда Марияның чагазымы тый алган, Авторнуң фотоу.

Ада-чурттуң Улуу дайының чорутуму, Тывага 1945 чылда чынып келдим. Делегейге чүе бажыг тайбың турарын күзээр мен. Ада-чурттуң Улуу дайыныңа кирешиң тыва эки турачы кыстар база-ла маалдыртыг чорудуу көргүскөн. Олар ам база-ла тайбың шитиң фронтуңа дуулажыңар.

Ш. ШЫРАП.

ЧУРУКТАРДА: чурал чурукта Мария Хольшани, бөлүк чурукта: (солгай талазыдан бирги оодуруда) М. Иванова, Т. Ваулина, В. Сайгутина, М. Семеновна, (ийги оодуруда) Н. Князченко, А. Барышанова, М. Мамаса, К. Астафьева-Корпеша, (үшкү оодуруда) Л. Черкашина, К. Шенкова, Ж. Юртаева.

ЧОРГААРАЛДЫҢ ЧЫЛЫГ СӨСТЕРИ

Совет уластуң фашист Германияны тилээниң 30 чыл оюнуң байралымын чоокшудуп ораарымыс ба хүнерде Тываның кый-дээ булуңуна чораш. Ада-чурттуң Улуу дайынын чылдарына тилекчи эл-шери-биле эрес-дидим демисежи болган, чазактын орденери болган медалдары көрүн каастаан фронтулар-биле бо-ла ужуражы бээр силер. Чүүл-бүрү ажил-ишиң, националдыг, бистиң бөгүңү аас-кежитки амдыралымыс дээш амы-тыны артыңа калган, тудуп чоранарың аразында херэеженер эңмежок. Оларын кийи болганга хамаарыштыр чүрөктүң ханымын-дан кутулуп кээр чоргааралды чылыг сөстөрүн чугаалкасамы кээр.

Чоокта чаз Бай-Хвак суурга чораш, Ада-чурттуң Улуу дайынын кирешиңилери, тайбың шитиң мурнуу одурунда чоруп турар мындыг үш херэежен кижиге ужураштым. Фронтуга кирешиңилериң аразында амыралымыс дээш амыралымыс тургузарыңга канчаар бааран болуп чорудурун дугайың олар чугаалап турар.

Норжук Балчыр-ооловна Сүүсей—тыва эки турачы, районун амдырал хандырыга комбинатының даарымычымы: — Дайынын калдыр-дошкун чылдарында анык турдум. ТАР-ның радиокomiteдинге маңыкчылап турдум. немец эжелекчилер уду ССРЭ-же халдаан. Биске организастаттыган ополченге кирип алган мен. Ол үеде бистиң чоңуштуң патриотчу көндүрүшкүнү, фронтуга кайлаар дуулап, канчаар ажылдап турганың дуула-биле ламчылык дег мынды сөстөр тывалбас. Бир эвес болуп турган чүе болза, муң-мун оолдар, кыстар, уду кижилер фронтуге чорутар турган боор деп ам, хей чылдар эртек боллар мен.

Меңээ фронтуге эки тура-биле айтканың дугайында дилеп-билдирешиңи кирип кым-дээ сүмөлөшөн. Бичан мээң кол сорулган фронтуге эки тура-биле айтканың биле алыр, фашист дайының биле-демисежери турган. Тываның эки турачы кыстары бистер Ада-чурттуң Улуу дайынын фронтуңа фашист дайыны-биле демисежит, фашистерни чыла шаарыңа боттарымың уду-хуу-хуу-хуу кирешиңилериң, оон-биле Тываның төөгүңе чаз арыны бижип артырамыс биске каган-дээ утундурбас уду аас-кежиң.

Дайын соонда Тывага кээп ажылдай бердим. 1965 чылда Бай-Хаактың амдырал хандырыга комбинатының даарымычыга чегин ажиткың. Даара-ТАР-ның Куш-ажылы ордон, «Эрес-маалдыртыг чорук дээш», «ССРЭ-ниң Чепескетер Күштериниң 30 чылы», «Тывага эңмежок мезали дээр, Ленинниң сөөлөй мезали дээр» дээш каастап чорур. Илал эраттын урууна чоңуну бо хире адуу-туккелди чедип алыр дег өөрүчүг чүе турбас.

Дайын сөөлүдө үең чылды аас-кежиткиг мурттай эргим. Үш уругулг мен. Олар шүтү өзө берген, өг-бүлөдүн-дээ бар, хире-чеген-биле чуртунга, чоңууга бааран болуп чорур. Олун Геннадий оюкта чаз Совет Армияның хүрээлинден эш келди.

Даарымыңың мергежилни чедип алдым. Амдырал хандырыга комбинатының даарымы черинде сөс чыл амыг ажылдап тур мен. Бис эртек чылды 50 муң рублдың продукциямыс бүдүрүвүс. Валентина Гуляевага удурткан комсомолчу-аныкытар бригаданың кыстарың күш-ажылың херектеринге бодум хууда чоргааралың, олар мшкаш күш-ажыла мыак, төлөпиг кыстар улам көүдөжин деп болуп чорур мен.

Елизавета Терентьевна Павлушина — Ада-чурттуң Улуу дайынын кирешиңилери, амдырал хандырыга комбинатының даарымы черинде хеп бажымычы: — Ол калдыр-дошкун чылдар-дээ Хахасияга чурттап турдум. Дайын эгелээш-дө фронтуге чорутарын дилеп билдирешиңилериңиң комсомол райкомунга, шериг комиссарыңа хей уду а кирдим. Неместерия үезинге кирип сывира херек уезе, бистиң тилектегис чоокшудуп келгенде, мени шөфке келдиргениң. Эмиң сестраларың курууң доосканы соонда, Манжуряга чорудуңар. Шериг госпиталыңа ажылдап эгелээш мен. Кызыл Шериг немец-фашистерни чыла шапкан. Чөвө чүктөн кыжы-биле турган япон самурайларың чыла шап эгелээш. Бичан ол туучушкунар үезинде балык-ланган совет шериглериниң амыттын камгалар, оларга дуза чедирер уду меңээ ошашкан. Япон милитаристер-биле демисежок хире-чеген-биле кирешиңилериң Совет чазак белги-биле үчүлөп, «Дайының алдар дээш», «Японияны тилээни дээш», «Тывага эңмежок 25 чыл ою» деп медалдар-биле шаңктанган.

Дайын соонда Тывага кээп ажылдай бердим. 1965 чылда Бай-Хаактың амдырал хандырыга комбинатының даарымычыга чегин ажиткың. Даара-

Павел Калистремович Петров чехословак хоорай—Спишска Нова Вестци белгизежиниң кырында чоруп турган. Ужес чыл мурнунда манаа оон ба-талыонунуң дайыныңа пункту-уу турган чүе-дир. Совет Армияның капитаның эш совет-тудушкуну манаа болган-дээ бээр ам үең хей эртек-ин ол. Ам ол болуп, сактып турарга, калдыр-дошкун туучушкунуң ол хүнери мыраң дүүн чаз болган мшкаш сактылармыз.

Петровтуң командылап турган батальонуң мыкчыл көп хедешкениңиң уунга турган. Январын соок ол хүнеринде чыгар шериг суураарың уду-улай хостап, дайыныңа уду-бу-рундалап ортун. Ам олар Спишска Нова Вест дээр хоорайны хостар аларган. Ужес-дө чок үр туучушкунуңиң түнелгенде шериглер могоп-шыланган, олар каш хонук улаштыр карак шимер безин чей чок болуулаң. Оларын мурнунда кадыр дагар келдилер чыктылар. Бичаңдар неместер олар эртер баздыктары, артиллери, кызаа оруктары үе кирген, үгер-боолар, пулеметтар тургузул алган. Бичаңга шериг мурнунда белек дагы оон эртер ужураут. Аар чүжк алып албас, кижилер чүрөк чөпсөз амыр, чык алак болгон.

Орай кезээ капитан Петровтуң батальону Телпичка деп суурга келген. Даг оон ырак эвес. Ону фашистерден чаалап алдыр мынды-дө белен эвес деп чүвени капитан конуг эки билген. Оон кадында кол күш база ам-дээ соонда артка, өкчөсөк эвеш. Дайыкчылар каш хонукта изиг чөп ишпеш.

Петров танымыңдарың эрлдер хынааш, бажыңа дедир чедип келгеш, дайыкчылар удуан болган. Эртенгиң 4 шакта дежурный офицер батальону оттурган. Словак тарапчылар оларга аш-чөмө баш уду бөлөктөк каан. Дайыкчылар аяа хөлчөк-ла амыраан. Амданың мунуң, чаз бажыңган хлөбтин чыла чагаай-ла болган.

Хат, бораан дүе-дө эрте берген. Ам дайынын турар черлери безин көстүп эгелээш. Даярдың дайынын үгер-боолары адып эгелээш. Снарядтар кээп дүжүп, чаштып туралаан. Петров балыкчанган. Эм-чи оон салымы чара кезипкен. Оон чодазы уулган болган. Ам ону кезер дээрге херексел чок. Ону чүтө шарып каан.

Хертерт «Фашистер»—деп кийги динналган. Дайыкчылар белеткениң алган. Петров пулемет артыңа чыдыккан. Гитлерчилер улам чоокшудуп орган. Олар дөртөн метр хире чоокшудуп келгеш, батальон адып үен.

Күштүг адымыңиң турза-дээ, эңрик фашистер хөме кылаш-тажын орган. Фашистер шидашы барган, дриг арткаңары дезип эгелээш.

Капитан оларын соонке көргөш, оон-он фашистер черде шөйлү берген чыктылар. «Хоорайда байдал каядыг ирги? деп, капитан хөлөп бо-

Тывага 1953 чылдан бээр чурттап тур мен. Быштап почтачылап ажылдап турдум.

ныкчылап турган. бажыкчы-ның мергежилни өөрөңнп алдым. Мээң-биле кады чаз алгалды кижилери— комсомолчулар болган аныктыр ажылдап турар. Оларның иштиңиң бодунуң амылган кызымык, уран холдуг кыстарың сапал чөтөс. Кызыда өрөдиге комбинаты дооскан Наталья Чертова мээң чыныма ажылдап турар. Оон мергежилди бажыкчы болуруңа хире-чеген-биле дуулап, өрөдип каан мен.

Ефросинья Степановна Себрежкова— Ада-чурттуң Улуу дайынын кирешиңилери, Бай-Хаактың харылзаа белдириниң уду оператору: — Дайын үезинде Беларуссияның аргаларыңа фашистер уду маалдыртыг демисежит турган партизан отрядыңа турдум. Булениң атыг партизан отрядыңиң «Фашизмге өвү» деп атыг кезээге дайын-биле демисежит чордум. Партизан отрядыңиң кол эчизин санитар херээге мени өрөдип каан. Хей уду дайының даалгалары күтүсөдөп, балыкчанган партизанерга дуза көргүзүп, дайын-биле демисежит болуңуң үдүмүң киргет мен. Ада-чурт дайыныниң партизаныңа деп медалдың II черге, «Ада-чурттуң Улуу дайыныңа эрес-маалдыртыг чорук дээш» деп медал-биле шаңктанган.

Тывага 1953 чылдан бээр чурттап тур мен. Быштап почтачылап ажылдап турдум.

А. ЧАРАШ-ООЛ. ЧУРУКТА: тыва эки турачы Норжук Балчыр-ооловна Сүүсей. Х. ОВДАН-ООЛДУҢ фотоу.

КАПИТАН ПЕТРОВ

Петровтарын бажыңыңа муржың-шынмың. Оларның уруу институту кызылдан чоруй берган. Бис Петров-биле чугаалажып-ла олур бис. Дайынын чоо-хуу чоокта чаз Чехословакияга чоран болду.

— Чалы шам-биле ужурашканың-биле демей болдум— деп, ол чугаалай-дыр. — Туучушкунуң-биле эрткин оруктарымың база катар эртил. — Госпиталды чыдырыштыга биске словак уругулар үрүлүгү кээп, белектер-дээ экеп берип турган. Мээң чыныма аар балыкчанган дайыныңа чыккан чүе. Демги уругуларын бирээни оон ажаар чоруп турду.

Даразында хүн демги уругулар гитара өкөксөн. Мен гитара бичиң ойноп билер турдум. Олар мээң тараыштыр олуруп алырмыңа дуулаштылар. Мен гитараны алган, дайының-биле ойноп эгелээш. Ойнамышан, ирлөп балдыркан мен. Уругулар база ирлөп эгелээш.

Хертерт эки ажиткыңа берди. Кол эмиң ажи акымың көрүп тур. Бис мытташпай берган бис.

Каш эмиң чынык-чагайг хүндүлүгүң, чугаалай-дыр: — Ирлөкчүлөр, ирлөкчүлөр, өшүктөр. Бир мшкаш үнелг эм кайла боор. Силерге, уду-биле четтирдим, кыстар! — Алак соонда Петров өөрүшкүлүг манаа дидир: — Чехословакияны хосташканы менээ уду аас-кежиң. Ол дээш өөрүп чорур мен.

Валентина БУЛЬЧЕВА.

АРАТТЫҢ ДУЗА ЗЫ

Тыва Арат Республиканың алдарлыг малчыны чоран Солтүрү-оол Солаан Карашпанов эң 70 ажыг харыг. Ол Бий-Хем районуң Ээрбекте чурттуң олтурар. Тыва Арат Республиканың улус ажыл-агыйының кол азыры— мал ажылың сыварадып, оон баш амын өстүрериниң херээге бодунуң хуу-хууун кырген.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Чоокта чаз Улу-Хем районуң Баян-Кол ортумақ шко-лазының коллективинге болган өрөңкчилеринге Ада-чурттуң Улуу дайынын кирешиңилери эки-турачы Роза Биче-кыс, ол үеде эрес-маалдыртыг амырал чоран Максим Шогжал, суму барган турган Монгуш Сымыр-оол олар ужуражымыңиң организастаан.

Дайынын кирешиңилери Р. Биче-кыс Ада-чурттуң Улуу дайынын дугайында, тыва эки турачылар Түлөш Базыр, Байкара Сеңен-оол, Кенден

Бөгүн — Театрнын бүгү делегей хүнү

Дайын чылдарынга тураскааткан

Чурунта: республиканың хөгжүм-шин театрының артистери хай-хай шилерини чонга баралгадыл чоруп турар. Он талазында — К. Кудажының «Далай дүвүндө даңгына» деп шизинден көргүзүп, солагай талазында — «Мында даң хаялары ыржым» деп шизинден көргүзүп.

А. Чараш-оолдун фотолору.

Фашист Германияны тилкенин 30 чыл оюн уткууруна тураскааткан «Коргон бис утпас бис» деп кезээни Көк-Чыраа суурга организастап эрттирген. Кезээге фронттуу Крестин Дортукай-биле чагыс чер-чурттууларының ужура-жышкыны болган. Хөрээле медальдары чайнап, шевеги кетпеген, дайынчы крестин чин кийи болуучу дайынчы эртен оруну тоючу чугалай бээр. Дайынчы оюм-чидимик, иш-дарымы, халатың чылдары чыгаар-ла жаракка көстүп кээр болду. Ам сес урунун адамы, тайбың ажалын тургузуучуу фронттуу, Коммунист партиянын, Совет чакыткыч бүтү-ле чүвени кижиге, кижиниң чагай чоруунга баралгадыл, амдыралче доктаамал кичээгей салып турарыңа сеткиниң ханызыңдан өөрүң чорууруң чоргаарал-биле чугалады. Фронттуу белекти суурда хөрөңжөңөр чөвүслениң мурун-дан оод даргазы С. Бидамчк хөгжүм үдөгөниң ада-биле байырлагың байдалга тывыска.

Миллионнарнын уран чуулу

Театрнын делегей хүнү култураның депшилегин бүтү аждакчылары 1961 чылда бээр демдегел келген. Ону «Театр — улустар аразына бот-боттарың билчириниң болгаш тайбыны быжыгалаарнын дөштүг чепсээ» деп, кыйгыгынын ада-биле эрттирип турар.

Шериг-патриоттук тема совет театр уран чуулуңун эң кол чуулу бооп артышкан — деп, В. Ф. Гусев уламчылап чугалаан. Утундурбас, кадыг-дошкун дайын уенин тодаргай-биле көргүзүп турар кайгамчыктын солун шилерини сөөлү чылдарга өзөөң эвисти чогаалды тургускан. А. Коломийтин «Ак-көк сызынар», Ч. Айтматовтун «Иениң шөлү», А. Макенюктун «Трибунал», И. Анкиловтун «Солдаттын кайды», деп шилери фашизмни, эжелекчи дайыннарны шыңгымы-биле буруу шапкан чогаалдар бооп, бистин чуртта негизиниң айтыр херек. Фашист Германияны ашкан улуг Тилегениң 30 чылынын муруу чарында театрлар база катап дайын дугайын көргүскөн шилерин, бистин шин чогаалымын алдын эргинеңи болу берген шилер: А. Корнейчуктун «Фронттуу», Л. Леоновтун «Шаал халдашкыны», К. Симоновтун «Орус кижилерин» болгаш өскө-даа чогаалдарны база катап тургускан, көргүзүп турар алпарган.

Уруулардан Бай-Хаак ортумак школаның өрөөнчиги Иван Лопатин алган, оң уези — 13 минута 0,1 секунд. Самагалдай ортумак-школаның төлөөзи Алеша Сапал ол хемчээлдэ 13 минута 35 секундта маңнап эрткен, ийги чери элээң.

Чөлбөңү Көрүнчүк

Чүгө амдырадырды шыныга үндөзилетиниң тывылган шоодуг үр чурттап шыдаар. Марк ТВЕН. Чөөн чүк улузунуң солун чугааларыңдан

- ДИНМИРЭЭШКИН
Кожазы кожазыңа келген:
— Дүүн кезең дымка күштүг динмирээшкниң болду аа! — дэп. Оң кожазы турган:
— Ону диннавадым ийни. Ол үдө сөзүң кадың маназ мээң кадаймы-биле хөрөңжип олурган-на болгай — деп чугалаан.
БУДУЛГААЗЫН
Кожазы кожазыңдан:
— Сөзүң дагааларың каа хонуп турарың? — деп айтырган. Озу:
— Кажазыңга хонуп турар боор — деп харылааш:
— А сөзүң? — деп уаур айтырган.
А мээң дагааларыңда будулаазың бооп турар шыкши. Бир хонгаш-ла бир дагааны олуруп чип турар кижини мен, а олар өзвөжөвөй, ол хөвөөр артып-ла турар шыкжыл.
ӨӨРЕДИГ
Кожазы кадай кожазыңга хөрөгө, бажыңның ар ээңи ша-ла кыры ширбээн турган.
— Сөзүң адаан мынчаар эки шала ширбип казан өрөөни алганым, эжим? — деп, оң кадайыңдан айтырган.
— Он беш хонуктаан соонда — деп бирээң харылаан.
ЧАҢГЫС МИНУТА
Кадайы аманга мынча дэп:
— Божаларыңка чангыс минута кире барган кейби, а сен быдавысты чартык шап болгаш-ла булгап тур шыме!
ААЛЧЫ
Огулунуң огу кырган-авазы сутта келген.
— Чоң муңгаргай сен, огул? — деп, кырган-авазы айтырган.

Совет кижилер ындыг болур

ИЙИ ЧАШТЫҢ ТЫНЫН АЛГАН

Бо чылдын март сесиги күнү турган. Кызыл хоорайның чуртгалыкчы Анатолий Петрович Чусовалов кадайы Ина Андреевна-биле Гастелло агым дымтанмаа парызыңа асаарлап чораш, кезээ 5 шак уезинде Улуу-Хемниң эршин куду алы чанып чоруп олурганнар. Олар Азияның төвүн айтыккан тураскаал чаныңга чооктуулар ораш, беш хар уезинде ийи бичи оолдуң ша-накчыгаың чургулап турганын өскөңип чорашкан.

Тыл алаан кижилерини кайнар алпаран ол доран шиттирлеп шыда-вай, дүргөңөң пароздество чериниң котельнамыңе ки-ре берген бис. Ина оң салкыч-чылары болгаш өскө-даа шиттер беш хире харым о оолдарыңн зевин кургадырыңга, оларны чымгаларыңа салгыч-човоңур дүзүлгөңүң — деп, Ина Андреевна чугалады.

СПОРТ

ВАРЛАМОВТУҢ РЕКОРДУ

АЛМА-АТА. Делегей маргылазынын 10.000 метрге хүлдер медальың эдилекчиги, Уд чурттуг Виктор Варламов СССР-ниң чемпионын илердинин Медега болган маргылазыңа кирешкен, ол дистанцияны 14 минута 52,73 секундта манлап эрткен, голланд Ард Схенкит делегей рекордун ашкан. Оң үш чыл мурунунда көргүскөн түңдөзи 14 минута 55,9 секунда турган.

КЫЗЫЛЧЫЛАР ТИИЛЭЭН

Эрткен дыштаныр хүнерде «Тайга» станицаның хаак орунуга «Пионерская правда» солунуң шаңдали дөшт республиканың пионер дружиналарының аразында хаак маргылаалары болган. Адаа районнарга болуп эрткен маргылааларга тилекчи болуулаан сес команда кирешкен.

Агаар

Бөгүн республикага шокор будуттаар, хар чагбас. Сонгурбарын утгарымышынның хаттың кужу ой тавында, бармын районнарга ой тавындазыңдан

Кинотеатрларда

МАРТ 27-ДЕ
«НАЙРАЛ»: «Коргун чоң атаман» 9.30, «Оваарымчалыг боо, Зуу» (1-ти, 2-ти сериялары) 11.00, 13.30, 16.00, 18.30, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Кыш биле Даворпортель» 10.35, 15.00, «Дусту м» 9.00, «Иван Васильевич профессионазы солун тур» 12.30, «Совалгы херечи» 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Малхов бажы» 13.00, «Мээң салым чолум» 17.30, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Ол бистин-биле артык дан» 10.20, 12.00, «Мээң эрчим Клементина» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.